

Overweging Marissa Buitink, 9 mei 2010 in de Diaconessenkerk

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Afgelopen dinsdag hebben we onze doden herdacht. De doden die 65 jaar geleden gevallen zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog. Maar ook de mensen die sinds die tijd gesneuveld zijn, bijvoorbeeld in Irak en Uruzgan. En ik vind het altijd weer een indrukwekkend moment, die twee minuten stilte. Honderd en twintig seconden lang wordt er in het hele land gezwegen en teruggedacht aan wat er toen gebeurd is. (...) Maar dit jaar werd het moment verbroken. De stilte werd verstoord. Ik denk dat u wel gehoord heeft hoe er aan het einde van die twee minuten op de Dam een warrige man is gaan schreeuwen. En hierop ontstond er chaos. Mensen raakten in paniek. Er werd geduwd, getrokken, men probeerde weg te vluchten en tijdens deze hysterie zijn er meer dan 60 mensen gewond geraakt. En in dit alles zien we de nasleep van gebeurtenissen zoals de aanslag van 11 september, de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh, het gebeuren in Apeldoorn, en meest recent: de verlaten auto met explosieven op Times Square. Voorheen zou er misschien wel iemand naar de man toegelopen zijn om hem te vragen of hij misschien zijn mond zou kunnen houden. Nu niet meer. Daarvoor is er teveel gebeurd. De paniek heeft toegeslagen. Er zijn teveel aanslagen geweest, teveel doden en gewonden gevallen, teveel mensen die de regels van onze maatschappij hebben overtreden. Het vertrouwen van de mensen en het gevoel van veiligheid dat er eens was zijn aangetast.

En vanuit deze gedachte over maatschappelijke orde en regels maken we een grote sprong naar het verleden. We gaan zo'n drieduizend jaar terug in de tijd, naar het moment waarop het volk van Israël vol angst en beven onder de Sinai staat. Dit is het moment waarop God de Israëlieten zijn tien woorden, zijn regels geeft. Regels om naar te leven.

In de afgelopen maanden zijn we in deze kerk steeds bezig geweest met het verhaal van het volk Israël. Samen met de Israëlieten hebben we onder het juk van Farao geleefd, hebben we geleden onder zijn heerschappij. Jarenlang hebben we onder barre omstandigheden voor hem gewerkt. Maar uiteindelijk God heeft ons bevrijd en zijn we met Mozes de woestijn ingetrokken. En nu zijn we na een barre tocht van enkele maanden bij de Sinai aangekomen. De plaats waar Mozes vele maanden geleden, toen het allemaal begon, God ontmoette. De plaats waar God zich opnieuw laat ontmoeten.

En we hebben in exodus 19 kunnen lezen dat er een verbond is gesloten tussen God en het volk Israël. God heeft uitgereikt naar het volk nadat Hij zichzelf bewezen had. Steeds weer had Hij laten zien dat hij het volk trouw en nabij was, en steeds weer zorgde Hij voor redding in de vorm van bevrijding, brood en water. En na deze reeks van overtuigende bewijzen zijn God en het volk Israël een relatie met elkaar aan gegaan. God wilde een verbond met het volk sluiten en het volk heeft hier van ganser harte ja op gezegd: ja, ze zouden doen wat Hij van hen zou vragen. Israël aanvaardde het aanbod van de Heer.

En nu toont God zich doormiddel van grote krachten. En daarbij geeft Hij héél precies aan wat hij van de Israëlieten verwacht. De verbintenis tussen God en zijn volk wordt bevestigd met een serie woorden. Tien woorden worden uitgesproken door God. Tien woorden waarvan Hij wil dat de Israëlieten zich eraan houden. In de woestijn gaf Hij hen brood en water, nu geeft Hij hen regels. En het is bepaald geen lievige God die hier zijn regels uiteen zet. Heel duidelijk laat Hij weten wat Hij wil en welke consequenties eraan verbonden zijn als het niet gaat zoals Hij het wil. Het is God die zichzelf als eerste bewezen heeft. Nu is het aan het volk om te laten zien hoe ver zij bereid is om voor haar God te gaan. Misschien helemaal nog niet zo gek dat God ook iets terug verwacht van het volk. Hij heeft zichzelf bewezen, maar hij is niet de enige die het verbond aangegaan is. En nu is de beurt aan het volk Israël om te laten zien wat het verbond hen waard is. De Israëlieten worden aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid.

En God begint zijn monoloog met: *Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij, heeft bevrijd.* God stelt zichzelf voor en de hele geschiedenis vanaf het begin van exodus wordt in herinnering geroepen. "Mag ik me even voorstellen, ik ben God. De God, die jullie bevrijd heeft en die jullie steeds nabij is gebleven. Weten jullie het nog?" Het lijkt erop of God duidelijk wil maken wat Hij voor de Israëlieten gedaan heeft en wie en wat Hij is. Hij heeft Israël bevrijd uit het land Egypte. Hij heeft ervoor gezorgd dat zij niet meer als slaven hoeven te leven. Hij is bevrijder. En de bevrijder, zijn bevrijdende handeling en de bevrijdende woorden horen bij elkaar. God en alles wat Hij

voor Israël gedaan heeft moeten gezien worden als bevrijdend. En ook zijn tien woorden dragen dat bevrijdende karakter. Het zijn woorden, regels zo u wilt, die bevrijdend werken, die ruimte scheppen. Een ruimte waarin geleefd kan worden. Deze tien woorden moeten de chaos buiten sluiten zodat er harmonie en orde ontstaat. Zoals je monopoly niet kunt spelen zonder de speluitleg, zo kan het spel van het leven zonder regels ook niet gespeeld worden.

Het lijkt een beetje ouderwets he, die tien woorden. Er ligt zo'n drieduizend jaar tussen deze opgeheven vinger van 'je mag niet' en onszelf. Vroeger werden ze in de kerk nog wel eens gelezen en moesten ze uit het hoofd geleerd worden. Tegenwoordig hoor je ze niet zoveel meer. En we hebben ook de neiging om te denken dat dat oke is. Dat dat misschien ook wel niet hoeft. Het is een bepaalde nuchterheid, want die tien woorden van God... wie houdt zich daar nu niet aan? Ze zijn voor het grootste gedeelte zo basaal, het is toch niet meer dan normaal dat je daar naar leeft? Gewoon, regels voor de omgang met elkaar. En met het idee in ons achterhoofd dat de autonome mens van tegenwoordig zelf beslist wat hij wel en niet doet en met een zucht van 'die leven we toch wel na' worden de tien woorden vaak aan de kant geschoven. Maar het is nog maar de vraag of dat wel zo is, óf we die tien woorden wel naleven. Want waarom gebeurde er dan zoiets als afgelopen dinsdag? Als we even terugdenken aan toen dan zien we dat het niet voor iedereen vanzelfsprekend is om je aan dit soort regels te houden. Afgelopen dinsdag heeft laten zien dat het veilige gevoel wat ontstaat als we ons allemaal aan deze tien woorden zouden houden, dat dat weg is. Het laat zien hoe belangrijk het wel niet is om met elkaar bepaalde grondregels na te leven. Anders ontstaat er verwarring over wat wel en niet mag. Dan is de basis van vertrouwen, waar we samen aan werken, weg. Regels zoals de tien woorden zorgen ervoor dat je weet waar je aan toe bent en waar je op kunt vertrouwen en ze zorgen ervoor dat situaties zoals afgelopen dinsdag niet meer voorkomen omdat paniek om wat een ander doet dan niet meer nodig is.

Maar het is nog niet eens zo simpel ook, om je aan die tien woorden te houden. Naar mijn idee gaan er hele werelden schuil achter deze korte tekst uit Exodus. De regels die God hier stelt zijn niet zo basaal als ze lijken. Om een voorbeeld te noemen: achter die twee hele kleine woordjes 'steel niet' – en God had het niet korter kunnen zeggen – zit zoveel meer dan we misschien wel denken. Het zegt meer dan dat je iets niet mag meenemen dat niet van jou is. Het zegt iets over je levenshouding en levenswijze. Ik denk dat wij op een bepaalde manier misschien allemaal wel stelen. Wij Westerlingen stelen van de arme wereld, waar nog wel grondstoffen en energie te vinden zijn. We stelen van de komende generaties, die met een uitgeputte wereld verder zullen moeten. Ik denk dat het goed is als we ons ervan bewust zijn dat stelen verder gaat dan iets meenemen uit de supermarkt. En zo is het met alle tien de woorden. Ze reiken verder dan wij misschien wel denken.

Want deze woorden omvatten ons hele leven. Onze omgang met God en met elkaar. Want als je goed kijkt, dan zie je dat er in de tien leefregels eigenlijk twee ankerpunten verborgen zitten. Het perspectief verplaatst zich langzaam maar zeker van God zelf naar de naaste. Terwijl de eerste woorden betrekking hebben op de omgang van de mens met God, zoals *maak geen godenbeelden en misbruik de naam van de Heer niet*, gaat het daarna over de omgang van mens tot mens: *pleeg geen moord, pleeg geen overspel, steel niet*. En daarmee is eigenlijk alles gezegd. De tien woorden omvatten een leven met God en met de naaste. Het eerste woord is aan God. En langzaam maar zeker wordt de naaste erbij betrokken. Van de hoorder wordt gevraagd om zich niet bezig te houden met handelingen die het contact met God of het leven van de naaste kunnen schaden. God vraagt om verantwoordelijkheid te nemen voor onze manier van omgang en onze manier van liefhebben.

En dit is ook de manier waarop Jezus de wet zo'n duizend jaar later zal samenvatten: heb God lief boven alles en uw naaste als uzelf. Het draait allemaal om het leven met de Ander. Om het liefhebben van God en het liefhebben van de naaste. Natuurlijk valt dit verder te concretiseren in allerlei kleine geboden, maar dit is waar het om gaat. Als we de kern willen vasthouden, dan moeten we ons hierop richten.

En we zien dit ook terug in de tekst uit Johannes die we zojuist gelezen hebben. Jezus heeft het hier wederom over liefhebben en hij koppelt dit aan gehoorzamen. Hij noemt beide woorden in dezelfde zin. Hij zegt: *Wanneer iemand mij liefheeft zal hij zich houden aan wat ik zeg*. Liefhebben en gehoorzamen liggen voor Hem dicht bij elkaar. En omdat Hij niet meer bij ons is om ons rechtstreeks te vertellen wat we moeten, moeten we het doen met de woorden van God en Jezus en de weg die Hij

ons is voorgegaan. En hoewel zijn weg volgen niet eenvoudig is, omdat Hij in een heel andere tijd en een heel andere plaats leefde, mogen we ons vastgrijpen aan die ene rode draad die we door de gehele bijbel terugzien: de omgang van onszelf tot God en de naaste. We moeten hier zo goed en zuiver mogelijk mee om zien te springen. Want hoewel er sinds Jezus' tijd veel veranderd is, is er in ieder geval één ding hetzelfde gebleven: we hebben deze richtsnoer van omkijken naar elkaar nodig om een leefbare en veilige samenleving te maken. En de tien woorden bieden ons een concretisering van dat omzien naar elkaar. Wanneer we proberen om de ander het goede te gunnen, dan wordt de wereld een leefbare plaats voor ons allemaal.

Het is soms moeilijk om te besluiten waar je je nog aan vast kunt klampen in een tijd waarin normen vervagen. Waar vind je houvast in een tijd waarin verwarring toeneemt en chaos dreigt? Juist in die ouderwetse woorden, die al zolang meegaan, vinden we een richtsnoer. Ze zijn relevanter dan we misschien wel denken. Als iedereen een poging zou doen om daarnaar te leven, dan zou de wereld in orde zijn en een plaats zijn die rust biedt.

(...) God bevrijdt. Hij heeft ons regels gegeven die ruimte scheppen om te leven. De tien woorden maken de speelruimte van het leven vrij. En die speelruimte hebben we nodig. Die moeten we onszelf en anderen gunnen. De tien woorden zorgen ervoor dat er midden in de chaos orde geschapen wordt. Zoals God o zo lang geleden ook orde in de chaos schiep en voor licht in de duisternis zorgde, zo zorgen ook zijn woorden voor een lichtpuntje dat we mogen volgen op onze weg door het leven.

Amen